

mišljenja i komentari

Dvije istine

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Ima jedna prekrasna zgoda iz nenadmašnog Bulgakovljevog romana *Majstor i Margarita*. Dakle, vrag (Volland) koji je došao u Staljinovu Rusiju izvodi vragolije u kazalištu. Pucne prstima i po publici sa stropa stane padati snijeg, a svakom se u ruci stvori šareni kišobran. Na to pred zastor istrči voditelj predstave i stane zabezeknutom općinstvu tumačiti kako snijeg nije snijeg, a vrag nije vrag, već da je pred njima samo vješt opsjenar, čiji se trikovi mogu objasniti naravnim razlogom.

Ne treba nam ići u poetsko-fantastični svijet Bulgakova da bismo vidjeli nešto slično. Lav Nikolajevič Tolstoj piše o herojstvu ruskog čovjeka kod Borodina, no vjerodostojni nam povijesni izvori kazuju kako su časnici prije bitke govorili vojnicima da na njih idu Turci, a ne Francuzi, a Turci – zna se – nikog ne zarobljavaju, pa im je pobijediti ili časno poginuti. Jugoslavenski su novinari sveudilj pisali kako piloti ratnog zrakoplovstva prije svakog leta prođu detaljan test psihofizičkih sposobnosti, no viđen ih je, i to ne malen broj, koji prije leta piju jednu-dvije boce piva, za hrabrost (jer avioni su se mnogo rušili). Jugoslavenska je narodna armija bila po snazi treća vojna sila u Europi, no porazili su je hrvatski policajci – unatoč predviđanju da će s Hrvatskom sve biti gotovo za dva tjedna. Postoje, očito, dvije istine.

Kada sam nedavno sudjelovao u emisiji Forum Trećeg programa Radio Zagreba, što je vodi Tomislav Krčmar, nađoh se u mucu jer nisam znao što da kažem o sebi. Razgovor se, naime, vodio oko deklaracije o znanosti i obrazovanju što su je sastavili članovi naše Akademije, a ja tu deklaraciju nisam ni pisao ni potpisao, a – moram priznati – nisam je ni pročitao. Nisam se mogao predstaviti ni kao njezin protivnik jer nisam dabogme napisao ni nekakvu antideklaraciju. Predstavih se jednostavno kao “znanstvenik iz neposredne znanstvene proizvodnje”, dakle čovjek koji na svojoj koži osjeća sve daće i nedaće naše znanstvene politike. Vratih se doma i ispričah ženi sve što sam rekao (jer emisija se snima, a ne emitira uživo): i kako trebaš čekati mjesec dana da dobiješ paket papira, i kako ti novak može otići s projekta kad se sjeti (jer u njegovom radnom ugovoru ne stoji nikakva obaveza prema sredini u kojoj radi), i kako u našem društvu nema prave

motivacije ni stimulacije za znanstveni rad, pa stoga zabušanstvo cvjeta... A ona će meni: “Pa što su baš tebe našli da to kažeš! Što će reći ljudi koji to slušaju, koji su većinom neobrazovani? Da znanstvenici ne rade ništa, a državni kruh jedu.” Ženska posla.

Možda ženska posla jesu, ali kad malo bolje razmisliš – ima pravo. Ja sam, istina, došao iz “proizvodnje”, ali ni moji sugovornici nisu pali s Marsa. I oni su radili i rade u ovoj sredini, i oni se susreću na ovaj ili onaj način s istim problemima s kojima se i ja susrećem. Iako javno zagovaraju objektivno vrednovanje znanstvenog rada brojanjem publikacija i citata, i oni znaju tko se i kako se šverca u znanstvena zvanja. Nisam ja valjda u ovoj zemlji jedini koji vidim kako je jednom kemičaru dovoljno da postane znanstveni savjetnik petnaest, a drugome nije dovoljno ni šezdeset znanstvenih radova. I na kraju, što znače sva ta znanstvena zvanja? Vrijede li svi znanstveni suradnici ili savjetnici jednako, nosi li novo znanstveno zvanje i novo radno mjesto ili barem bolje uvjete rada? Mala smo sredina i svi o svima sve znaju – da bi se znalo tko koliko vrijedi, ne treba nam brojati znanstvene radove.

Sve su to dobro znali i moji sugovornici. No umjesto da se sa mnom slože, ostali su u domeni najopćenitijih fraza: “povezivanje znanosti i proizvodnje”, “znanost kao najvažniji privredni resurs”... sve okolo, a ništa konkretno.* Predlagali su i osnivanje nekakvih povjerenstava, odbora i pododbora, pa uvođenje novih kriterija – kao da povjerenstva i kriteriji mogu sami od sebe nešto riješiti. Stanje je u našoj znanosti kaotično, to se već i iz aviona vidi, ali nitko o tome ne želi javno govoriti. Kralj je gol, ali bolje je o tome šutjeti.

*Zanimljivo je da se ukazivanje na bilo koji konkretni problem u našoj sredini odmah proglašava “tračanjem”. S takvim odnosom prema problemima, jasno je, ništa se ne može riješiti. Uopćenim govorenjem stvara se iluzija društvene kritičnosti i angažiranosti, no samo iluzija.